

Invalidiliiton hallitusohjelmataavoitteet 2023

ITSENÄINEN ELÄMÄ

Taustamuistio 16.3.2023

Itsenäinen elämä on jokaisen ihmisen perusoikeus. Yhteiskunnan on oltava toimiva ja saavutettava kaikille. Vammaisten ihmisten yhdenvertaisuus ei toteudu läheskään täysimääräisesti, vaikka Suomi on ratifioinut YK:n vammaisyleissopimuksen jo 2016. Invalidiliitto esittää seuraavia toimenpiteitä hallitusohjelmaan vammaisten henkilöiden oikeuksien parantamiseksi.

INVALIDILIITON HALLITUSOHJELMATAVOITTEIDEN KONKRETISOINTI

Vammaisten henkilöiden palveluihin tarvitaan lisää rahaa ja työntekijöitä

Vammaisten ihmisten erityispalveluilla on suuri merkitys itsenäisen elämän toteutumisessa. Vammaispalvelut on resursoitava todellisen tarpeen mukaan. Alalle on pystyttävä rekrytoimaan lisää työntekijöitä. Esimerkiksi sosiaalityöntekijöistä ja henkilökohtaisista avustajista on pulaa.

Liian usein vammaisen henkilö saa vasta pitkäkestoisen oikeusprosessin seurauksena hänelle kuuluvat vammaispalvelulain mukaiset palvelut. Palvelupäätösten hitaus voi olla toimintakyvyn kannalta kriittistä, eikä kaikilla ole voimia valittaa kielteisestä päätöksestä. Pitäisi olla itsestään selvää, että vammaisen henkilö saa asianmukaista kohtelua ja tarpeeseensa sopivia palveluita hyvinvointialueen asukkaana. Jos kielteinen päätös osoittautuu virheelliseksi, siitä on seurattava sanktio päätöksen tehneelle taholle.

Henkilökohtainen budjetointi on otettava käyttöön yhtenä vammaisen henkilön sosiaalipalvelujen järjestämistapana hyvinvointialueiden oman tuotannon, ostopalvelujen ja palvelusetelin ohella. Henkilökohtainen budjetointi lisää vammaisen henkilön valinnanvapautta ja asiakaslähtöinen toimintatapa vahvistaa itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta.

Vammaispalvelulain korjaussarja tehtävä pian

Vammaispalvelulakia koskeva korjausprosessi on käynnistettävä pian. Lain puutteellisuus ja epätarkkuus on tunnistettu laajasti lainsäädäntöprosessin aikana, mutta tästä huolimatta laki saatettiin voimaan. Hallitusohjelmaan on kirjattava seurantamekanismin luominen ja korjausten ripeä käynnistäminen. Tämä on tehtävä yhteistyössä vammaisjärjestöjen kanssa YK:n vammaisyleissopimusta kunnioittaen.

Vammaisvaikutusten arviointi käyttöön

Vammaisvaikutusten arviointi (VAVA) on otettava käyttöön kaikessa lainsäädännössä. Se luo parasta ennakkollista oikeusturvaa vammaisten ihmisten asemaan. Vammaisvaikutusten

arviointi on tehtävä vähintään silloin, kun voidaan arvioida lailla olevan merkityksellisiä ja olennaisia vaikutuksia vammaisten henkilöiden oikeuksiin. Arviointi toimii rakenteellisesti ihmisoikeustyökaluna, jonka avulla valitaan lainsäädäntövalmistelussa parhaiten vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksia toteuttava vaihtoehto.

Esteettömyyden laiminlyönnistä on seurattava sanktio

Yhdenvertaisuutta ja esteettömyyttä on edistettävä ottamalla käyttöön erilaisia sanktioita, joiden avulla voidaan päästä eroon syrjivistä rakenteista. YK:n vammaisyleissopimuksen mukaan esteettömyys on ihmisoikeus. Esteettömyyden laiminlyönnistä on seurattava sanktio. Sanktiovalikoimassa on monia vaihtoehtoja, joiden tehokkuutta on arvioitava tilannekohtaisesti, esim. hallinnollinen uhkasakko, siviilioikeudellinen vahingonkorvaus, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan asettama kieltopäätös ja hyvitys sekä rikosperusteinen rangaistus.

Yhdenvertaisuuslakiin tulee kirjata erikseen esteettömyyden laiminlyönti syrjintänä ja rikoslain 11 luvun 11 pykälän syrjintärikoksen tunnusmerkistöön on kirjattava omaksi alakohdakseen esteettömyyden laiminlyönti.

Auton hankintatukijärjestelmää on uudistettava yhdenvertaisuuden lisäämiseksi

Vammaisten henkilöiden liikkumismahdollisuudet vaihtelevat suuresti riippuen asuinpaikasta, julkisen liikenteen esteettömyydestä sekä kuljetuspalveluiden toimivuudesta. Parannettavaa on niin kuljetuspalveluissa kuin joukkoliikenteessäkin. Autokannan muuttuessa vähäpäästöiseksi tai päästöttömäksi auton hankintatukimekanismia on päivitettävä.

Vammaisten henkilöiden auton hankintatukijärjestelmää uudistamaan on nimettävä työryhmä, johon tulee myös vammaisjärjestöedustus YK:n vammaisyleissopimuksen mukaisesti. Hankintatukimekanismia on päivitettävä siten, että se kannustaa sähköauton hankkimiseen. Nykyinen autoveron palautusjärjestelmä ei tähän kannusta. Oman auton hankinnan ja käytön tukeminen vähentää muiden tukimuotojen, kuten kuljetuspalvelun, käyttötarvetta ja lisää itsenäisen liikkumisen mahdollisuuksia.

Esteettömästi luontoon

On luotava kansallinen esteettömyysstrategia, joka edistää esteettömyyttä laaja-alaisesti kaikilla hallinnonaloilla. Jokaisella ihmisellä on yhdenvertainen oikeus luonnossa liikkumiseen. Luontoliikunnassa liikunnan terveysvaikutukset yhdistyvät luonnon positiivisiin vaikutuksiin fyysiselle, psyykkiselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille alentaen sitä kautta sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksia.

Esteettömät ja helppokulkuiset reitit antavat kaikille mahdollisuuden luontoliikuntaan ulkoilijan liikkumis- tai toimimistapaan katsomatta. Sairaudet, vammat, pienten lasten kanssa kulkeminen tai esimerkiksi ikääntymisen mukanaan tuomat toimintakyvyn muutokset eivät saa olla este luonnossa liikkumiselle. Luontoliikuntaolosuhteita ja -palveluita tulee kehittää yhdenvertaisesti kaikille soveltuviksi. Jokainen tarvitsee jossain elämänsä vaiheessa esteettömiä ja saavutettavia palveluita.

Lisätietoa:

Henrik Gustafsson, lakimies, henrik.gustafsson@invalidiliitto.fi

Ylva Krokfors, sosiaali- ja terveystieteellinen asiantuntija, ylva.krokfors@invalidiliitto.fi

Riitta Saksanen, sosiaali- ja terveystieteellinen asiantuntija, riitta.saksanen@invalidiliitto.fi